

Денісова Д.Д.
викладач,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка;
аспірант,
Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка
Національної академії наук України

WEIRD FICTION У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ АНГЛОМОВНИХ КРАЇН

Перші декади ХХІ століття – досить короткий термін, щоб робити висновки про стан сучасного літературного процесу. Разом із тим, голістичний підхід до розгляду літературного розвитку дає можливість передбачити тенденції окремо взятого періоду, виходячи з особливостей попереднього [1, с. 8]. Спираючись на установку постмодернізму (який на думку критиків на сьогоднішній день вже зжив себе [1, с. 13]) до розмивання кордонів між масовою (жанровою) і елітарною (серйозною) культурою і літературою [2, с. 241], можна прогнозувати нові способи й потенції взаємодії літературних полів, а також перегляд статусу жанрової літератури, зокрема її фантастичного¹ сегменту.

Прогнозовані процеси вже можна спостерігати в роботах останнього десятиліття. Розглядаючи взаємодію літературних полів, слід відзначити тенденцію до поєднання в рамках одного твору елементів «серйозної» (literary fiction) і жанрової літератури, яку часто звинувачують у нехтуванні якістю твору заради розгортання сюжету. Яскравим прикладом зазначеної тенденції може послужити роман Девіда Мітчелла «Хмарний атлас» (2004), окремі розділи якого читаються як науково-фантастичний роман, але саме взаємодія жанрових кодів додає гостроти сюжетним і смисловим лініям твору.

Зміни статусу жанрової літератури також можна прослідкувати, зважаючи на зростання уваги до фантастичної літератури в академічних колах (дослідження Ф. Мендельсон, Дж. Ключа, С.Т. Джоші, Б. Нойса, Г. Вульфа, Т.М. Рязанцевої, Є.О. Канчури та інших), а також високе критичне визнання творчості письменників в жанрі фантастики (наприклад, від 2000 року нагородження в номінації «Автор року Британії» отримали три письменники-фантасти: Дж.К. Роулінг (2000), Ф. Пулман (2002) та С. Кларк (2005). Спостерігається також проліферація фантастичних творів в цілому, про що свідчить поява феномена Британського Буму, який представив світові ряд цікавих робіт в області фантастики [3].

На фоні загального підйому фантастичної літератури, зокрема в англомовних країнах, відзначаються нові тенденції її створення. Як зазначає Джон Ключ (коментуючи стан наукової фантастики, але на нашу думку, дане

¹ У даній розвідці ми слідом за Дж. Ключом вживаємо термін «фантастика» як об'єднуючий на позначення наукової фантастики, фентезі, хоррора та суміжних різновидів жанрової літератури.

твердження вірне і для будь-якого іншого жанру фантастики), природа твору повинна неминуче змінюватися відповідно до умов дійсності, в якій він створюється. У попередні епохи, фантастична література в певному сенсі передбачала події і настрої. У XXI столітті вона являє собою коментар пост-фактум («writing at the end of September 2001 is writing afterwards»), тому що сьогодні можна бачити жахаючу спорідненість між породженнями уяви і реальним станом речей («a terrible new intimacy between works of imagination and the reality of things») [4].

Нове світовідчуття знаходить відображення в новій тенденції жанрової крос-полінації, характерної для фантастичних творів XXI століття. На зміну вузько-жанровим творам наукової-фантастики, фентезі чи хоррору, з'являється все більше «гетерогенних» робіт, які являють собою комбінації жанрового набору [9]. За словами Дж. Ключа, змішування жанрів стало головною визначальною рисою фантастичної літератури нового століття [5, с. 77].

Аналізуючи англомовні фантастичні твори 2000-х років, які критики вже встигли описати в різних термінах (Slipstream, Interstitial, Postgenre, Liminal Fantasy, Transcendental Horror, Nonrealist Fiction, New Weird, Span Fiction, New Humanist і т.д.), Г.К. Вульф і А. Бімер доходять кількох висновків:

- дефініції пропонентів нових термінів досить розпливчасті і не дають чіткого уявлення про природу під жанрів, які вони позначають;
- термінологічно відмежовані явища мають низку спільних характеристик, зокрема вільне використання жанрових матеріалів без обмеження жанровими формами або структурами; використання модерністських і постмодерністських технік письма; створення когнітивного дисонансу для досягнення літературного ефекту; наявність емоційної і естетичної когерентності тексту [9].

Представлені риси сучасної англомовної фантастичної літератури, за винятком постмодерністських технік письма, вже зустрічалися на попередніх етапах розвитку жанрової літератури, а саме в творчості письменників напрямку Weird Fiction 20-30-х років XX століття (який прийнято визначати як Old Weird). Роботи майстрів Old Weird Г.Ф. Лавкрафта, К.Е. Сміта, В.Х. Ходжсона, А. Блеквуда, А. Макена, М.Р. Джеймса та інших, що формували канон Weird Fiction, відзначалися:

- поєднанням науково-фантастичних, готичних і фентезійних елементів [7, с. 119] з метою виходу за рамки «часу, простору й законів природи, які нас довічно обмежують і заважають втамувати цікавість про те, що лежить поза межами чуттєвого сприйняття і раціонального аналізу» [6];
- модерністською зневагою сюжетом на користь атмосфери лихого благоговіння (bad awe) [8, с. 200];
- досягненням емоційного резонансу через представлення чужорідного і неможливого як частини реальності [7, с. 119];
- зближенням емоційного і естетичного начал, завдяки якому розказана історія перетворювалася на «яскраву картину певного настрою» [6]

Зіставлення ключових позицій Old Weird з описом фантастичної літератури 21 століття, представленим Г. Вульфом і А. Бімер, вказує на їх близьку спорідненість, що не дивно, з огляду на сподкоємність літературних процесів, про що йшлося вище. Чайна М'євілл, визначний письменник сучасної британської літератури та пропонент піджанру New Weird, взагалі пропонує розглядати сучасну культуру і, відповідно, літературу як таку, що увібрала в себе традицію Weird Fiction і неминуче є post-Weird [8, с. 202].

Таким чином, з огляду на трансформаційні процеси літератури XXI століття й пошуки нових способів вираження домінуючих культурних станів, Weird Fiction є важливим компонентом осмислення сучасного літературного процесу англomовних країн та його органічною складовою.

Список використаних джерел:

1. Дроздовський Д. Літературний процес як голістичний феномен: реалізм – модернізм – постмодернізм – метамодернізм (інтерпретаційні підходи Григорія Ключека) / Д. Дроздовський // Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки / ред. Г. Д. Ключек [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ, 2013. – Вип. 114 : *Studia in honorem*. Видається з нагоди 70-річчя від дня народження доктора філологічних наук, професора Григорія Дмитровича Ключека. – С. 8-14.
2. Киреева Н.В. Томас Пинчон и массовая культура /Н.В. Киреева // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. – Тамбов, 2009. – Вып. 8 (76). – С. 241-245.
3. Butler A. Thirteen Ways of Looking at the British Boom / Andrew M. Butler. // *Science Fiction Studies*. – SF-TH Inc, 2003. – Vol. 30, No. 3. – P. 374–393.
4. Clute J. Pardon this Intrusion: Fantastika in the World Storm [Електронний ресурс] / John Clute. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=gWZoDQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
5. Clute J. Science fiction from 1980 to the present / John Clute // *The Cambridge Companion to Science Fiction*, ed. by E. James and F. Mendelsohn. – New York: Cambridge University Press, 2003. – С. 64-79.
6. Lovecraft H.P. Notes on Writing Weird Fiction [Електронний ресурс] / H.P. Lovecraft – Режим доступу до ресурсу: <http://www.hplovecraft.com/writings/texts/essays/nwwf.aspx>
7. Noys B. Introduction: Old Weird and New Weird / Benjamin Noys, Timothy S. Murphy // *Genre: Forms of Discourse and Culture. Old and New Weird* / guest ed. B. Noys, T.S. Murphy. – Duke University Press, 2016. – Vol. 49, No. 2. – P. 119-134.
8. Noys B. Morbid Symptoms: An Interview with China Miéville / Benjamin Noys, Timothy S. Murphy // *Genre: Forms of Discourse and Culture. Old and New Weird* / guest ed. B. Noys, T.S. Murphy. – Duke University Press, 2016. – Vol. 49, No. 2. – P. 199-211.
9. Wolfe G. 21st Century Stories [Електронний ресурс] / G. Wolfe, A. Beamer – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ameliabeamer.com/short-fiction-poems-nonfiction/21st-century-stories/>